

УДК 343.98

Я. Ю. Бандуріна,
здобувачка при кафедрі криміналістики
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ

Розглянуто поняття способів вчинення злочину в теорії кримінального права та криміналістичної науки. Проаналізовані способи вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів й дана їх характеристика.

Ключові слова: способи вчинення злочину, способи приготування, способи безпосереднього вчинення, способи приховування, класифікація способів.

Спосіб учинення злочину – важливий елемент криміналістичної характеристики контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів. Він є вихідним елементом, так би мовити, певним ключем до розкриття й розслідування злочину, а також для визначення засобів і методів протидії контрабанді. По суті, спосіб визначає і скеровує дії злочинця, показує його основні риси, виступає головною ланкою криміналістичної характеристики і двигуном для нового розроблення окремої методики злочинного діяння.

Зазначеними питаннями займалися науковці як кримінального права, так і криміналістики, зокрема, Р. С. Белкін, Г. Г. Зуйков, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, М. І. Панов, В. Я. Тацій [Див.: 1-6; 14] та ін. Нагадаймо коротко їх позиції.

У теорії кримінального права поняття «спосіб учинення злочину» розглядається як певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, що застосовуються особою при вчиненні умисних або необережних злочинів, сполучених з вибіркоvim використанням засобів їх учинення [11, с. 50]. Він є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, як це прямо передбачено диспозицією статті Кримінального кодексу України [7, с. 110].

Проблема способу вчинення злочину в криміналістичній науці заслуговує на особливу увагу. Так, Г. Г. Зуйков зазначає, що це завжди більш-менш складний акт свідомої поведінки особи, спрямований її волею, якій виступає необхідним елементом кожного злочинного діяння, оскільки будь-яке з них здійснюється шляхом певної поведінки суб'єкта,

наміри якого не можуть бути реалізовані інакше [5, с. 16]. Іншими словами, спосіб учинення злочину становить собою систему взаємозумовлених, рухливо детермінованих дій, які спрямовані на підготовку останнього, на його вчинення і приховування, які пов'язані з використанням відповідних знарядь та засобів і які залежать від часу, місця та інших сприятливих обставин об'єктивної обстановки його скоєння [4, с. 15].

З точки зору Р. С. Белкіна, це система дій по підготовці, вчиненню і приховуванню злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища і психофізіологічними рисами особи. Спосіб учинення злочину може бути пов'язаний з вибіркоким використанням відповідних знарядь або засобів, умов, місця й часу. Як правило, названі дії об'єднані злочинним задумом, проте в деяких випадках може мати місце самостійний спосіб приховування злочину (якщо воно не входить до загального задуму) [1, с. 215].

Заслужують на увагу погляди О. Н. Колесніченка й В. О. Коновалової щодо способу злочину, які його тлумачать як спосіб дій злочинця, що виражаються в певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення і приховування злочинного діяння [6, с. 22].

Дослідженню цього питання приділив певну увагу В. Ю. Ше-

пілько. Він визначив спосіб злочину як спосіб дій злочинця, що виражається у відповідній системі операцій і прийомів, як збірне поняття, структура якого охоплює способи: (а) готування до злочинного діяння, (б) його вчинення і (в) приховування (маскування). Спосіб злочину не завжди має повну структуру. Існують злочини, які можуть учинитися без попередньої підготовки або не мають на меті наступне приховування події чи слідів [14, с. 328].

Спираючись на вищезазначене, пропонуємо під *способами вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів розуміти систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених дій, що вчиняються суб'єктом по підготовці, вчиненню і приховуванню незаконного переміщення вогнепальної зброї та боєприпасів через митний кордон України.*

Серед фахівців-криміналістів існують різні погляди на класифікацію способів учинення контрабанди. Так, В. М. Шевчук указує на 3 основні групи способів: (а) переміщення поза митним контролем, (б) переміщення шляхом приховування від митного контролю і (в) комбіновані способи [12, с. 40-49]. Л. М. Білецька вирізняє такі способи, як (а) контрабанда поза митним контролем, (б) з ухиленням від митного контролю і (в) подання

митному органу для митного оформлення документів, що містять неправдиві відомості [3, с. 10-11].

Викликає цікавість класифікація І. А. Ніколайчука, який вирізняє тільки 2 групи способів контрабанди:

– легальний (відкритий):
(а) ненасильницький – шляхом обманного використання документів і засобів ідентифікації; (б) недекларування або недостовірне декларування, що може мати як таємний, так і відкритий характер; (в) насильницький – шляхом прориву митного кордону всупереч прямій забороні працівників митниці;

– прихований (таємний):
(а) переміщення об'єктів контрабанди шляхом незаконного перетинання кордону і (б) приховування об'єктів від митного контролю.

Обидві групи способів контрабанди можуть використовуватися як особисто контрабандистом, так і без його безпосередньої участі. У підґрунті цієї класифікації покладено такий критерій, як легальність (відкритість) способу контрабанди [10, с. 217].

Вищезазначені точки зору знаних учених-криміналістів, безсумнівно, заслуговують на увагу, з деякими можна погодитись як у теоретичному аспекті, так і в практичному. Отже, поглиблене вивчення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів має

практичне значення як для розслідування цього злочину, так і для систематизації його способів.

З огляду на наведене пропонуємо таку класифікацію способів учинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів:

– переміщення вогнепальної зброї та боєприпасів поза митним контролем;

– приховування вогнепальної зброї та боєприпасів від митного контролю шляхом: (а) утаювання або маскування, (б) використання тайників і схованок, використання документів підроблених або незаконно одержаних.

Суть способу учинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів поза митним контролем полягає в тому, що контрабандисти при цьому користуються не центральними магістралями транспортного напрямку, а здебільшого польовими, степовими й міжселищними об'їзними дорогами. Причому вони ретельно планують свій маршрут, розробляють схеми переміщення, готують фіктивні документи на вогнепальну зброю та боєприпаси на той випадок, якщо їх помітять працівники митниці, щоб засвідчити, що вини не мали наміру перетинати кордон.

Другий спосіб учинення контрабанди цього виду найпоширеніший. Під приховуванням вогнепальної зброї та боєприпасів від митного контролю слід розуміти

дії злочинця, спрямовані на умисне вчинення зазначеного вище виду контрабанди, тобто особа, перетинаючи кордон, свідомо приховує факт наявності в неї зброї або боєприпасів. При цьому контрабандист може робити це в будь-який спосіб утаювання, щоб ці предмети працівники митниці не були в змозі виявити при візуальному огляді.

У структурі способів контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів можна виокремити такі дії, вчинювані злочинцем: підготовчі, безпосереднє вчинення злочину і приховування.

У кримінально-правовому аспекті підготовка до злочину виявляється в таких формах: а) пошуки засобів і знарядь для його вчинення; б) пристосування цих засобів і знарядь для цього; в) підшукування співучасників; г) їх змова щодо вчинення злочинних дій; д) усунення перешкод; е) інше умисне створення умов для цього [7, с. 190].

Підготовчі дії злочинця для вчинення контрабанди розпочинаються з моменту виникнення в нього злочинного наміру і прийняття рішення. Вони об'єднують: (а) вибір і вивчення предметів контрабанди; (б) вивчення обстановки, в якій суб'єктові належить діяти (збирання інформації про місце перетинання кордону, інформації про осіб, які провадять митний контроль тощо);

(в) створення умов для контрабанди (пошуки покупців предметів останньої, вивчення шляхів переміщення контрабанди, надання предметам іншого вигляду, підроблення документів або ж залучення певних осіб з метою забезпечення безперешкодного переміщення предметів через митний кордон, вибір способу переміщення, консультації з так званими «фахівцями» цієї справи; (г) розроблення плану дій щодо вчинення контрабанди; (д) приготування засобів для цього (виготовлення або пристосування тайників, підроблення митних та інших документів, фальсифікація тари, упаковки та ін.); (е) формування й організація злочинної групи (підбір і перевірка її членів, проведення тренувань та їх технічне забезпечення); (ж) установа контакту з працівниками правоохоронних органів для прикриття контрабандної діяльності й використання їх допомоги у вчиненні злочину; (з) вибір способу приховування контрабанди [13, с. 92].

Підготовчі дії контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів – це налагоджена система дій, що охоплюється злочинним наміром особи злочинця, вивченням й вибором вогнепальної зброї та боєприпасів, а також його підготовка для незаконного переміщення їх через митний кордон України. Вони охоплюють

такі дії: (а) підшукування вогнепальної зброї та боєприпасів на законних підставах (договір купівлі-продажу) або заволодіння ними шляхом злочинної діяльності (крадіжка, виготовлення їх кустарним або саморобним способом); (б) вивчення технічної характеристики вогнепальної зброї; (в) вивчення пункту митного контролю або місцевості, де будуть переміщуватися предмети контрабанди (дані про працівників, про їх склад, чисельність, час зміни співробітників пропускного пункту, відстань між місцем, де планується переміщення предметів, і пропускним пунктом тощо); (г) визначення сприятливих умов для вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів (пошуки співучасників, пошуки покупців зброї, підrobка документів на неї, вивчення шляхів переміщення та ін.); (д) визначення зі способом переміщення транспортного засобу через митний кордон; (е) розроблення детального плану та схем переміщення предмета контрабанди цього виду; (ж) домовленість з працівниками митниці й залучення їх у процес переміщення вогнепальної зброї та боєприпасів; (з) приготування фальсифікованих документів на зброю для подальшої реалізації; (и) організація й формування злочинної групи для переміщення вогнепальної зброї та боєпри-

пасів (визначення з чисельністю членів групи, розподіл ролей, перевірка готовності кожного до вчинення злочину та ін.).

Учинення злочину – явище об'єктивної дійсності, під яким розуміється система дій з підготовки, вчинення і приховування суспільно небезпечного діяння, яке може бути пов'язано з використанням відповідних знарядь, засобів, умов місцевості й часу, а також детерміновано умовами зовнішнього середовища й рисами особи злочинця [4, с. 16, 17]. Безпосереднє вчинення злочинного діяння – це активна, свідома, суспільно небезпечна, протиправна поведінка суб'єкта [4, с. 115]. Стаття 201 КК України трактує вчинення контрабанди як «переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю...» [8].

Безпосереднє вчинення контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів – це активні дії злочинця, що становлять собою незаконне переміщення цих предметів через митний кордон України. Інакше кажучи, це дії, пов'язані: (а) з фактом переміщення цих предметів контрабанди через пункт митного контролю; (б) з об'їздом пункту митного контролю й переміщенням останніх поза ним; (в) з фактом утаювання, маскуванню, використанням тайників і схованок, фальсифіко-

ваних документів на вогнепальну зброю та боєприпаси; (г) з переміщенням їх за домовленістю з працівниками пункту митного контролю; (д) з переміщенням зброї через митницю з використання службового становища; (е) із замовчуванням цього факту працівниками митниці та ін.

Приховування контрабанди – це умисні дії злочинця, які полягають в перешкоджанні встановлення об'єктивної істини про незаконне переміщення через митний кордон предметів шляхом приховування, знищення, маскуваннн чи фальсифікації слідів контрабанди й контрабандиста, спрямовані на повне або часткове ухилення винного від кримінальної відповідальності [13, с. 97]. Під способом приховування злочину Л. В. Лисенко розуміє комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на приховування злочину з метою уникнути відповідальності за вчинене [9, с. 48]. Р. С. Белкін розглядав його як діяльність, спрямовану на перепону розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскуваннн або фальсифікації слідів злочину і злочинця [2, с. 372].

Приховування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів – це утаювання чи фальси-

фікація факту злочинного набуття зброї й боєприпасів, що може здійснюватися: (а) для власного їх використання; (б) для збуту як предмета контрабанди цього виду з корисливих мотивів; (в) для реалізації особам, які не знали про незаконний характер набуття зброї та (або) боєприпасів її продавцем, тощо.

Факт утаювання полягає в неповідомленні, замовчуванні працівниками пропускних пунктів митниці про те, якого роду речі перевозяться, або в маскуваннн зброї під інші легальні предмети, не потребуючі декларування. Фальсифікація полягає в повній чи окремій підробці документів, що засвідчують право на переміщення вогнепальної зброї та боєприпасів через митний кордон України.

Контрабанда вогнепальної зброї та боєприпасів – це специфічний вид злочину, що вимагає підвищеної уваги з боку правоохоронних органів. З'ясування злочинного ланцюга її підготовки – безпосереднє вчинення й приховування – дозволяє не тільки виявити незаконне переміщення вогнепальної зброї та боєприпасів через митний кордон, а й розробити ефективну схему своєчасного розслідування цього злочину.

Список літератури: 1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. – [2-е изд., доп.] / Р. С. Белкин. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 334 с. 2. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики: учебник. – [В 3-х т. – Т. 3] / Р. С. Белкин. – М., 1979. – 537 с. 3. Білецька Л. М. Провадження в кримінальних справах про контрабанду в суді першої інстанції: моногр. / Л. М. Білецька. – Х.: Право, 2009. – 160 с. 4. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра юрид. наук / Г. Г. Зуйков. – М., 1970. – 31 с. 5. Зуйков Г. Г. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений: учеб. пособ. / Г. Г. Зуйков. – М.: НИ и РИО ВШ МВД СССР, 1970. – 191 с. 6. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособ. / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. – Харьков.: Юрид. ин-т, 1985. – 91 с. 7. Кримінальне право України: заг. ч.: підруч. – [4-те вид., перероб. і доп.] / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Х.: Право, 2010. – 456 с. 8. Кримінальний кодекс України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua> 9. Лисенко Б. В. К вопросу о способе сокрытия преступления / Б. В. Лисенко // Вопр. криминалистики и суд. экспертизы: межвуз. науч. сб. – Саратов.: Изд-во Сарат. ун-та, 1976. – Вып. 1 – С. 48 – 53. 10. Николайчук И. А. Соккрытие преступлений как форма противодействия расследования / И. А. Николайчук; под ред. Р. С. Белкина. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 223 с. 11. Панов Н. И. Понятие способа совершения преступления в уголовном праве / Н. И. Панов // Пробл. соц. законности. – Х.: Вища шк., 1980. – Вып. 5. – С. 43–50. 12. Шевчук В. М. Криміналістичні проблеми дослідження та систематизації способів вчинення контрабанди / В. М. Шевчук // Митна справа. – 2002. – № 4. – С. 40-49. 13. Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики: моногр. / В. М. Шевчук. – Х.: Гриф, 2003. – 280 с. 14. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2010. – 496 с.

**СПОСОБЫ СОВЕРШЕНИЯ КОНТРАБАНДЫ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ
И БОЕПРИПАСОВ
Бандурина Я. Ю.**

Рассмотрено понятие способов совершения преступления в теории уголовного право и криминалистической науки. Проанализированы способы совершения контрабанды огнестрельного оружия и боеприпасов и дана их характеристика.

Ключевые слова: способы совершения преступления, способы приготовления, способы непосредственного совершения, способы сокрытия, классификация способов.

**THE METHODS OF COMMITTING OF SMUGGLING OF FIREARMS AND AMMUNITION
Bandurina Y. Yu.**

The notion of the methods of committing of crimes in the theory of criminal law and forensic science is considered. The methods of committing smuggling of firearms and ammunition are analyzed, their characteristics are given.

Key words: method of committing, methods of preparation, methods of direct commission, methods of concealment, classification of methods.

Надійшла до редакції 20.11.2012 р.